

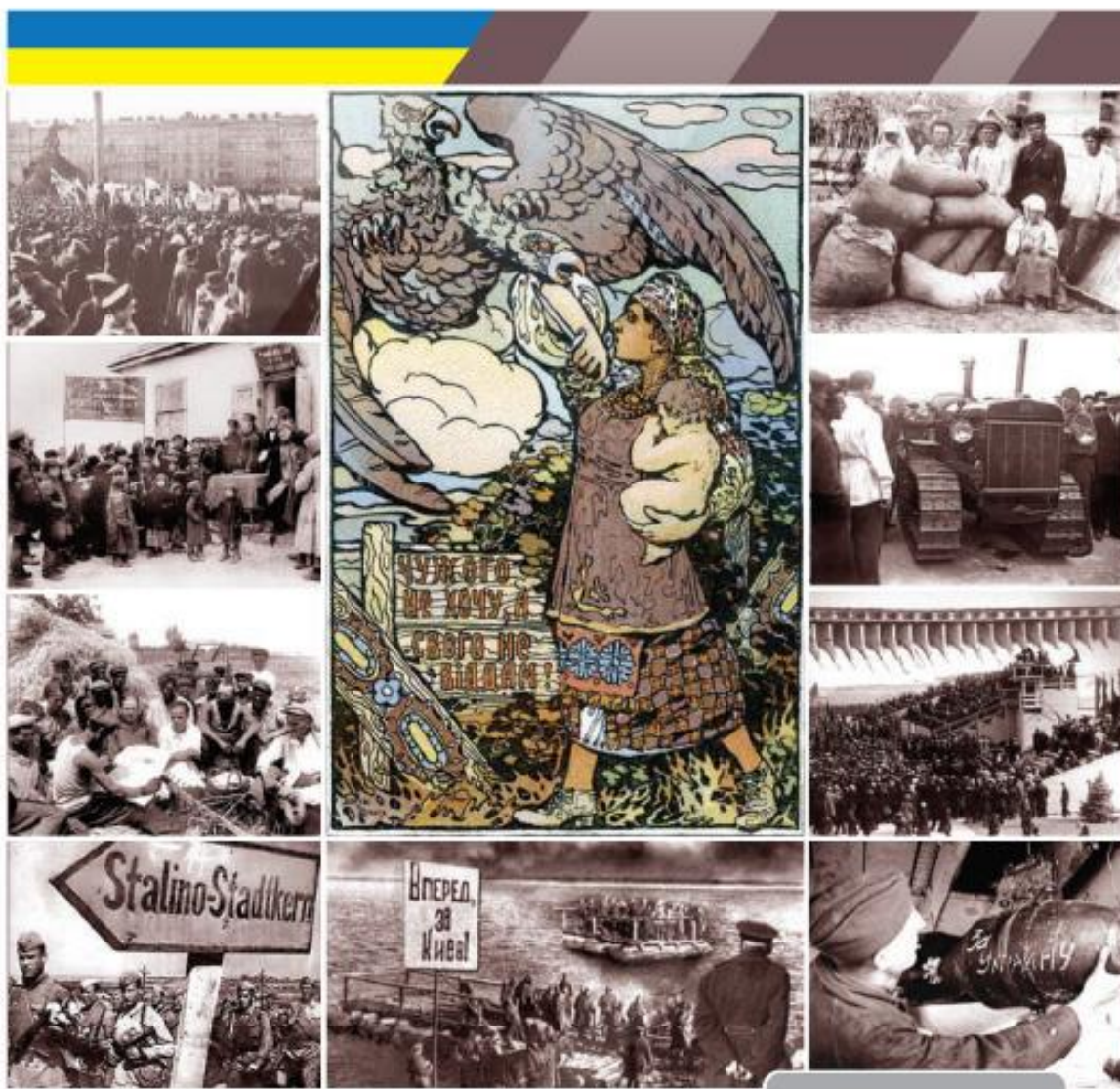
В. С. Власов, С. В. Кульчицький

Історія України

10

клас

профільний рівень

ШАНОВНІ УЧНІ ТА УЧЕНИЦІ 10-Х КЛАСІВ!

ПЕРЕД ВАМИ - МАТЕРІАЛИ ДО НАСТУПНИХ 39 та 40 УРОКІВ З ПРЕДМЕТУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ». У ЦЬОМУ ФАЙЛІ ВИ ЗНАЙДЕТЕ МАТЕРІАЛ ПАРАГРАФУ ПІДРУЧНИКА, А ПІСЛЯ 38 УРОКУ ТЕМИ - ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА НИМ (ЕЛЕКТРОННИЙ ВАРІАНТ) БАЖАНО, ЯКЩО ВИ ВИКОНАЄТЕ ЦЮ РОБОТУ ДО ДНЯ НАСТУПНОГО УРОКУ. З УСІМА ПИТАННЯМИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРОШУ ЗВЕРТАТИСЯ НА **ЧАТ У ХЬЮМА-ШКОЛІ**.

Історія України 10 клас

Розділ 4

Утвердження комуністичного тоталітарного режиму в Україні

Розділ 4. УТВЕРДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ

37–38. Внутрішнє і міжнародне становище радянської України на початку 1920-х рр. Утворення Радянського Союзу	153
39–40. Упровадження нової економічної політики. Кампанія українізації в УСРР	162
41–42. Форсована індустріалізація радянської України	171
43–44. Суцільна колективізація сільського господарства в радянській Україні. Голодомор 1932–1933 рр.	180
45–46. Історичні документи про витоки, причини та наслідки Голодомору. <i>Практичне заняття № 6</i>	189
47–48. Масові репресії в радянській Україні	194
49–50. Ідеологізація суспільного життя та репресії у радянській Україні. <i>Практичне заняття № 7</i>	203
51–52. Освіта, наука, література та мистецтво в радянській Україні	209
53–54. Повсякденне життя українців. <i>Практичне заняття № 8</i>	219

39–40 Упровадження нової економічної політики. Кампанія українізації в УСРР

Селянські протести проти розверстки й заборони ринку в зимові місяці 1920–1921 рр. набули масового характеру. До боротьби зі збройними загонами селян залучили найбоєздатніші частини Червоної армії. Проте сама армія складалася переважно із селян і ставала ненадійною. За цих умов В. Ленін змушений був припинити виконання комуністичної програми і вдатися до **нової економічної політики (непу)**.

Нова економічна політика означала перехід від обов'язкової праці до системи вільного наймання робочої сили, від розподілу продуктів за картками до ринкової торгівлі, від інфляційного «радзнаку» до стабільного червінця, а також децентралізацію управління підприємствами, переведення їх на госпрозрахунок, свободу підприємницької діяльності тощо.

Однак не варто переоцінювати неп. Компартійно-радянське керівництво не могло вдатися до справді ринкових методів господарювання в економіці. *Ринок* – це добровільна угода між виробниками та споживачами або посередниками з обох сторін. Диктатура і ринок – поняття несумісні. В умовах диктатури міг виникнути тільки штучний ринок. Запозичені від капіталістичного господарювання в роки непу зовнішні форми організації виробництва (трести, банки, біржі тощо) слугували лише імітацією ринкових відносин.

1. Як відбувався перехід до нової економічної політики

Нова економічна політика була започаткована постановою Х з'їзду РКП(б) у березні 1921 р. **«Про заміну розверстки натуральним податком»**. Надзвичайна сесія ВУЦВК ухвалила закон про заміну розверстки податком, а РНК УСРР оприлюднила декрет про норми й розмір податку. Продподаток з урожаю

1921 р. було визначено в розмірі 117 млн пудів замість установленної раніше розверстки в 160 млн пудів.

Нова економічна політика означала відмову радянської влади від спроб створити економіку, цілком позбавлену товарно-грошових відносин.

- » Держава повертала товаровиробникам право на вільні купівлю і продаж продукції.
- » У відносинах із селянством вона відмовлялася від реквізицій продукції, а у відносинах з робітниками – від примусових мобілізацій.
- » Виробнича діяльність підприємств державного сектору переводилася на **госпрозрахунок**.
- » Припиняючи запровадження в життя своєї доктрини (як наголошувалося – тимчасово), державна партія визнала за приватними підприємствами право на існування і здійснила роздержавлення малих підприємств.

Ці заходи сприяли легалізації підприємницької діяльності. З'явилася так звана нова буржуазія – орендарі, комісіонери, маклери, торговці-гуртовики, промисловці. Їх назвали **непманами**. Діяльність непманів сприяла швидкому подоланню економічного хаосу і розрухи.

У жовтні 1922 р. з'явилися забезпечені золотом банківські білети – **червінці**. На початку 1924 р. грошова реформа успішно завершилася.

В Україні запровадження непу загальмувалося внаслідок голоду 1921–1923 рр.

➔ Радянський червінець найбільшого номіналу – 25, 1922 р.

Серед наведених тверджень про причини переходу до нової економічної політики в Україні оберіть два, які вважаєте найістотнішими. Свій вибір обґрунтуйте конкретними фактами. Які з причин вважаєте суб'єктивними? Чому?

ПРИЧИНИ
ПЕРЕХОДУ ДО НОВОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

- Колас радянської економіки, зумовлений неможливістю централізованого управління народним господарством з одного центру на засадах «єдиної фабрики»
- Розрив економічної «змички» міста й села внаслідок руйнування радянською владою товарно-грошових відносин
- Війна селян проти влади, спричинена реквізиціями селянської продукції та заборонаю вільної торгівлі
- Невиправдані сподівання більшовиків на світову революцію і невдача спроб «підштовхнути» її за допомогою Червоної армії в 1919 і 1920 рр.

2. Що змінив неп у господарському житті України

Одним із перших урядових декретів непівської доби було ліквідовано найзловісний головк (головний комітет) «воєнного комунізму» – Головкомтруд з мережею таборів для «дезертирів трудового фронту». Процедура наймання «від воріт» і звільнення за бажанням знову стала нормальним методом формування робітничих колективів.

Главки були скасовані, а підприємства – об'єднані в **госпрозрахункові трести**. Госпрозрахунок ґрунтувався на самоокупності **трестів**, що витлумачували як досягнення беззбитковості виробництва та одержання додаткового продукту – прибутку.

- Трести почали організовувати з осені 1921 р. Більшість великих шахт, де на початок 1923 р. працювало близько 94 тис. робітників, об'єднав трест «Донвугілля».
- У тресті «Південсталь» зосередилося 15 металургійних заводів (більшість з них була законсервована) і чимало вугільних шахт.
- Усю залізорудну промисловість об'єднував Південнорудний трест (ПРТ). У хімічній промисловості створили три трести: «Хімвугілля», «Склосода», «Коксобензол».
- З утворенням трестів на Українську раду народного господарства (УРНГ) було покладене загальне керівництво державною промисловістю України.

↑ В одній з київських крамниць. 1926 р.

» *Про які явища доби нової економічної політики свідчать ці фотографії?*

↑ Мітинг з нагоди пуску доменної печі № 5 металургійного заводу. Сталіно (нині – Донецьк). 1925 р.

Водночас формувалася державний ринок засобів виробництва на основі синдикатів (організацій для закупівлі сировини, планування торговельних операцій і збуту однорідної продукції групи трестів), гуртових ярмарків, товарних бірж.

В оренду організаціям (кооперативам, комнезамам, артілям) і приватним особам, включно з колишніми власниками, було передано 5200 малих підприємств.

У 1925/26 господарському році (господарські роки починалися з 1 жовтня і закінчувалися 31 вересня наступного календарного року) довоєнний рівень

промислового виробництва було перевищено, що дало підстави для спрямування певної частини капіталовкладень на новобудови.

Відразу постало питання: де взяти кошти на новобудови? Будівництво Дніпровської ГЕС у Запоріжжі, Краматорського заводу важкого машинобудування, Криворізького металургійного заводу, десятків інших підприємств потребувало мільйонів і мільярдів рублів. *Джерело фінансування індустріалізації в радянської влади було одне – сільське господарство.*

Спираючись на текст, доведіть або спростуйте думку про те, що заходи більшовиків у господарському житті були половинчастими й ґрунтувалися не на засадах економічного розвитку, а на ідеологічних принципах та потребі виживання.

У 1923 р. у селянському користуванні було понад 92 % земельного фонду республіки. Решта залишалася в розпорядженні держави і призначалася для промислового та радгоспного будівництва, селянських переселень тощо.

Основний тягар податку перекладався на заможні верстви села. Щороку дедалі більшу кількість незаможників звільняли від сплати податків. У 1925/26 господарському році податок не сплачувала п'ята частина селянських господарств, тобто практично всі незаможники. Так партія створювала собі соціальну опору для майбутніх перетворень на селі.

У квітні 1921 р. у республіці почала формуватися єдина система споживчої кооперації.

- Майже одразу з цієї системи виокремилася сільськогосподарська кооперація.
- Набули розвитку спеціальні види сільгоспкооперації – машинно-тракторні, тваринницькі, насіннєві, меліоративні та інші товариства.

**ТОВАРИШІ СЕЛЯНЕ!
ЗДАВАЙТЕ ХЛІБНИЙ ПОДАТОК
РОБІТНИКИ АМЕРИКИ АРМІЯ
ЖДУТЬ ХЛІБА!
ПОДАТОК ПЕРЕМОЖЕ ГОЛОД-ОТЖЕ
НА ДОПОМОГУ СІМ ТРУДАЦІМ!**

» Які слова на плакаті допомагають визначити час його створення?

↑ Гасло-вимога до селян про сплату продподатку

➔ Здавання зерна за продподатком у с. Удачне на Донбасі. 1922 р.

Проаналізуйте таблицю, у якій узагальнено явища і процеси, характерні для соціально-економічної політики радянської влади в Україні за доби воєнного комунізму та непу. Складіть перелік запитань, відповіді на які дадуть змогу порівняти ці економічні курси.

Воєнний комунізм	Неп
Відмінне	
■ Централізований розподіл матеріальних ресурсів ■ Націоналізація промисловості, транспорту, банків ■ Формування трудових армій і запровадження трудової повинності ■ Заборона приватної торгівлі в селах та містах ■ Максимальна централізація управління виробництвом (главкізм) ■ Запровадження продовольчої розверстки на селянську продукцію ■ Заборона оренди і найманої праці ■ Спроба запровадження селянських колективних господарств ■ Формування жорсткої вертикальної системи управління промисловістю ■ Спроба замінити товарообіг продуктообміном ■ Розподіл продовольства за картками ■ Підготовка до заміни грошей тродами (трудовими одиницями)	■ Заміна продрозверстки натуральним продовольчим податком ■ Відновлення грошово-фінансової системи, оздоровлення грошового обігу ■ Об'єднання державних підприємств у госпрозрахункові трести ■ Часткова денационалізація (передача малих підприємств в оренду громадським організаціям і приватним особам) ■ Система вільного найму робочої сили ■ Матеріальне стимулювання праці ■ Дозвіл приватного підприємництва ■ Посилення особистої зацікавленості у результатах праці ■ Сприяння держави розвитку споживчої та сільськогосподарської кооперації
Спільне	
■ Декларування тієї самої мети – будівництва соціалістичного суспільства ■ Перебування в державній власності підприємств великої промисловості, а також шляхів сполучення, фінансово-банківської системи ■ Збереження малих сільськогосподарських господарств ■ Жорсткий однопартійний режим. Партійний контроль за господарським життям	